

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Ronay Mária*
Cím: *Benczur Gyula emlékére.*

Forrás: *Ujság*
Ryp. 1944. I. 20.
(Hely) (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy: *92*
Hely: *Benczur Gyula*
Idő: *1944*
Személy:
Helys:

Benczur Gyula emlékére

1844—1944

A koratavaszi napfény beryogja a meleg hangulatu otthont, amelynek egyik meghitt sarkában az asszony ül. Pillantása felváltva siklik a falakat borító nagy olajfestményekre és az ölében tartott régi fényképalbumra. A képek forró, tűzes szinei és az album el-sárgult daguerrotypjei egyformán férje emlékét idézik.

Már csak az emlékezésnek és a könyveinek él Benczur Gyuláné Boldizsár Kata Pirooska. Az otthon ablakain kívül a forradalom utáni zavaros, feldult világ vihara zug, de idebenn csend van, békeség és harmónia. Mint mindig is, egész házassága alatt. Hisz féltőn óvta férjét, hogy semmi ki ne zökkentse ihletéből, alkotó lázából. Elszigetezte a bajoktól, gondoktól és önmagát állította oda hullámtörőnek a külvilág kellemetlenkedései elé.

Finomujjú keze belelapoz a fényképalbumba. A múlt század derekának divatja szerint öltözött, négy-ötöstendős kisfiu mosolyog az egyik képről. Az asszony keze gyöngéden simogatja a fürtös fejcskét.

— Gyuluska — mondja félhangon, önmagának, hánszor me-

sélte, mosolygós emlékezéssel, milyen magány szerető gyermek volt ebben a korában. Sohasem játszott a többi gyerekekkel, naphosszat csak rajzolt szines krétáival. Szülei aggódtak már miatta és erőszakkal elvették tőle a ceruzákat, hogy így kényszerítsék a pajtásokkal való barátkozásra. De Gyuluska mégsem vegyült a gyermekek közé. Ceruza, kréta és papíros híján — virágszirmokból rakott ki képeket...

A derű verőfénye sugározza be az asszony arcát. A fiókos szekrény lapjára néz, ahol a csecesbecsék között egy kopott — ezüst-rubel hever.

— Ezt a rubelt öt éves korában „kereste” Gyuluska — emlékezik. — A negyvenkilences szabadságharc idején orosz tiszteket kvártélyoztak be a kassai Benczur-portára. Az egyik cserkesz tiszt lerajzoltatta a kis Gyulával — a falon függő festmény alapján — nagyapja portréját és „fizetségül” egy ezüst rubelt ajándékozott neki. Benczur Gyula eltette örök emlékül ezt az „első keresményt”.

A karcsu ujjak tovább lapoznak az albumban. Sudár fiatalember képe villan elő. A „legény” Benczur Gyula.

Az asszony mosolyog. Férje elbeszéléséből jól ismeri ennek az ifjúkornak harcait. A szülők építész-mérnöknek szánják fiukat, aki festő szeretne lenni és irtozik attól a gondolattól, hogy — szülei kívánsága szerint — majdan egy poros hivatalban gürödjön az állami nyugdíj reményéért. Apja papbaráta segíti a harcban és meglágyítja a szülők szívét. Egy nap az apa bejelenti: „Mehetsz Bécsbe, a festőiskolába!”

De az örömhír nem örvendeztet meg Gyula szívét. Általános meglepetésre, dacosan odavágja: „Bécsbe pedig nem megyek!” Fogcsikorgatva teszi hozzá: „Gyülölöm Bécsét! Inkább lemondok a festészetről, de Bécsről nem akarok tudni!”

Az elnyomatás korát élte Magyarország ebben az időben és a vad magyar fiatalember lelke csordultig eltelt keserőséggel az elnyomók iránt. A jó papbácsi oldotta meg a problémát: Münchenbe ajánlotta Bécs helyett. Így került Gyula Piloty mester mellé.

*

Hihetetlen gyorsasággal haladt az érvényesülés felé. Tehetségére felfigyeltek nyomban. Az asszony

dagságban tobzódó, boldog Magyarország harsogó életkedvét reprezentálták képei. „Vajk megke-resztelése” éppen úgy, mint a „Bacchánso”, „XVI. Lajos és családja” csak úgy, mint a „Pajkos Amor”.

Ünneplik, körüirajongják, a bajor trón fantasztikus képzeletű uralkodója, II. Lajos, kedvelt emberei közé számítja a magyar mestert és vele valósítja meg festői álmait. Annyira szereti Benczur műveit, hogy néhány képét még utazásaira is magával hurcolja. München művészvilágának koronázatlan királya Benczur Gyula.

A multon melázó asszony arcán ijedt remegés fut keresztül.

— Jaj, mi lett volna, ha München örökre ott tartja Gyulát?... Ha beleszedül a káprázatba, ha merengő szemmel nézi „Hunyadi László bucsuját”-t és „Rákóczi elfogatását”-t — a művész első, reprezentatív, nagy vásznait, amelyek a világhír útjára lendítették. Vissza lapoz néhány oldalát és féltékenységgel, elfoglaltság nélkül tanulmányozza Lina Max arcát. Linát, Gabriel Max festőművész hugát, vette először feleségül Benczur Gyula, 1873-ban, Münchenben. De a környezet és a bajor feleség hatása nem gyengítette jöttányit sem a művész erős magyar érzését. Magyarul látott; az ezeréves jubileumi mámorban uszó, magabiztos, gaz-

nem tud ellenállni az ünnepeztetésnek, a nagy jó módnak, amit a Starhembergi-tó partja kínált?!

Meleg háláérzéssel gondol Trefort Ágostra, a nagy magyar kultuszminiszterre, akinek hívó szavára Benczur hazajött. Otthagytott mindent, hogy elvállalja a budapesti Mesteriskola gyengén fizetett tanári állását. Néhány év múlva igazgatója lett az intézetnek, ahol a Piloty-féle hagyományt ápolta.

Édes öröm fénye forrósodik az asszony szemébe. Biztonsággal nyit rá az albumnak arra a sokat forgatott oldalára, ahol egy esküvői kép mesél a multról. Egy éve volt Benczur az intézet igazgatója, amikor feleségül vette őt, Boldizsár Kata Pirooskát, a budapesti Állami Tanítónőképző tanárnőjét. Az özvegy művész és a tudós kisaszony házassága kitűnően sikerült.

Néhány lappal odébb a kis családlad mosolyog egy képről. Az apa büszkén néz fiára, a kis Gyulára, az anyja megatottan öleli magához Idácskát.

Az asszony emlékező tekintetét elfátyolozzák a csendes szemérgő könnyek.

— Milyen boldogan éltünk! — sóhajtja és keze tétován surolja az album lapjait. Megint a reprodukciók kerülnek elébe. „Budavár bevétele” és a leghiresebb, hatalmas méretű „A nemzet hódolata a király előtt”.

*

Aztán a portrék kerülnek szemé elé. Nagymagyarország egész arisztokráciája, minden számottevő közéleti tényezője ott sorakozik, Benczur Gyula kezén. Az Andrásyak, a Tiszák, a Szápáryak, a Károlyiak, Eötvös József báró, Trefort Ágost, aztán a koronás fők: Erzsébet királyné, Rudolf trónörökös, Ferdinánd bolgár cár és Ferenc József, utóbbi számos alakban.

Büszkeség rezeg az asszony vonásain, amikor visszagondol a magyar király gyakori látogatásaira az egykori Benczur-müteremben. Ha Ferenc József Budán volt, mindig meglátogatta kedvelt művészt, akit nemcsak mint művészt, hanem mint embert is igen nagyra becsült. Rendszerint elküldte szárnysegédét és négyzemművet beszélgetett Benczural, akivel kitűnően megértették egymást. Az egyik alkalommal, amikor Benczur elkészült a portréval és bejelentette azt, az uralkodó arca elszomorodott és őszinte sajnálkozás hangján mondta: „Also, Herr Professor, sie brauchen mich nicht mehr!”

Édes kacagás gyöngyözik az asszony torkán, amikor eszébe jut az a bájos eset, hogy milyen „sértés” érte az uralkodót egyszer önáluk. A müteremben üldögélt Lóri, a papagályuk, mialatt őfelsége modellt ült. Már másfél órája beszélgetett a művésszel, amikor egyszer csak a papagály felborzolta tarka tollbundáját és mérgesen ráripakodott a királyra:

— Du Spitzbub! Du dummer Kerl!

Benczur majd elájult ijedtében, de az uralkodó harsányan nevetett. Amikor legközelebb eljött, nyomban a madarat kereste. A művész zavartan mondta, hogy a tiszteletlen jézságot kitelepítette a müteremből, multkori megbocsáthatatlan csínye miatt. De Ferenc József követelte, hogy csak hozzák vis-

za és derűsen mosolyogva mondta a visszatelepített papagálynak:

— Na, Du hast mir sowas gesagt, wie noch niemand! Macht nichts, mir gefällt die Tapferkeit!

Az album fényképsorozatának utolsó lapjaira kerül most a sor. A keratavaszi délután már alkonyatba hajlik, elő kell venni az ókulárét. Az üvegen keresztül figyelmesen nézi a nagyasszony a képeket. Az egyikben lovon ül Benczur Gyula.

— Milyen szenvedélyes lovas volt! — ragyog fel az emlékező arca — hogy rajongott a szép lovakért és mennyire szeretett vágatni! Kedvenc passziója volt a lovat betörni. És mindig sikerült neki, még a legvadabb állatok is engedelmeskedtek a szorításának!

Büszkén nézi a képet, hosszasan, mint a többi. Csak az egyik családi képnél időzik megint ennyi ideig. Ezen a képen a fiuk már kész orvos és Ida leányuk sikerrel használja édesapjától örökölt tehetségét. Pompás, színes virágok bomlanak ki a vásznon, ecsetvonása nyomán.

Az utolsó képek már a nógrád-megyei Dolhányban készültek, a barátságos, meghitt hangulatu kis kuriában, ahová olyan szívesen vonult el a világ zajától az ünneptelt művész, a freskó-mesteriskola igazgatója, az Akadémia és más előkelő testületek tagja. Csak egy fővárosi kép ugrik ki a vidék idillikus sorozatából, az, amelyik a Mester hatvanadik születésnapjának ünnepségéről készült, 1914-ben.

— Még ez után is mennyit dolgozott! — sóhajt a felesége, akkori aggodalmi visszhangjaként. — Ferenc József halála után megfestette Károly király, Zita királyné és Ottó trónörökös arcképeit. Hiába, ő maradt a Habsburgok udvari festője!

★

De ami ezután jött, az már csak szomorúság volt. A Monarchia összeomlásával Benczur lelkét is nagy megrázkódtatás érte. Ő any-

nyira a régi, ferencjózsefi világ szülőtte volt, hogy sehogyan sem tudott beletörödni a megváltozott viszonyokba. Irtózatosan szenvedett, amikor gyermekkorának színhelye, Kassa, idegen kézre került. Fájt neki minden, ami a külvilágban történt: Csak a dolhányi kuria négy fala között, vagy a virágzó kertben érezte jól magát, asszonya társaságában.

Itt aludt el örökre, 1920 nyarán. Ott nyugszik a dolhányi — azóta benczurfalvi — kertben, kedvenc fája alatt.

Az asszony mély sóhajtással teszi félre az albumot. A sötétség orvul bekuszott a szobába és eltakar mindent.

Felláll és megcsavarja a villanykapcsolót. Meleg, sárga fény ragyog fel és megcsillantja a festmények színorgiáját.

Simogató tekintettel fut végig pillantása a képek hosszú során, aztán tétova léptekkel átsétál a szomszédos szobába, ahol mennyezetig érő polcokon és pompás faragott szekrényekben zsufolódnak a könyvek, levelek.

Csak itt, a könyvei között, nyugszik meg kisé a lelke, csak ezek vigasztalják férje elvesztéséért.

— Nem sok, talán négyezer könyv ez itt — mondja magában —, de összeválogatásuk egyedülállóvá teszi ezt a gyűjteményt. Valamennyi könyv asszonyi szellemet reprezentál, akár regény, memoár vagy tudományos munka. És a könyveket kiegészíti a régi magyar nagyasszonyok leveleiről készült másolatok gyűjteménye.

— Majdnem negyven esztendő gyűjtésének eredménye — állapítja meg elégedetten. Néhány percig tűnődik, aztán leül az íróasztala mellé. Papírt keres, tollat vesz a kezébe. Mielőtt lenyomná a toll hegyét, hosszadalmasan néz férje arcképre. És mintha Benczur Gyula diktálná, úgy érzi, amikor leírja:

A Magyar Asszonyok Könyvtára című gyűjteményemet a Nemzeti Múzeumnak hagyományozom . . .

Rónay Mária